

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СТЕРЕОТИПІВ

А.О. Худолій.

ПІБ: Худолій Анатолій Олексійович.

Науковий ступінь, звання: к. філол. н., доц.

Місце роботи: Національний університет "Острозька Академія".

Посада: викладач факультету політико-інформаційного менеджменту.

Поштова адреса (роб.): вул. Семінарська 2, НаУОА, м. Острог, Рівненська обл., 35800.

Поштова адреса (дом.): вул. Татарська 5, кв. 76, м. Острог, Рівненська обл., 35800.

E-mail: toliy65@yahoo.com

Тел.(роб.): 8 (03654) 2-29-49

(дом.): 8 (03654) 2-24-45.

Стаття опирається на положення праць у сфері політики та психології, в яких увагу зосереджено на аналізі осмислення поняття *стереотип*. В умовах зростання ролі внутрішніх чинників на зовнішньополітичну діяльність державо творців США набуває актуальності дослідження упереджень та стереотипів, що відіграють важливу роль у прийнятті політичних рішень.

Власне **актуальним** і раніше не досліджуваним виявляється аналіз вивчення стереотипів у діахронії, функцій, що вони виконують. У статті переслідуються такі **завдання**:

- Виявити функції стереотипів;
- Описати етапи дослідження поняття *стереотип* на протязі ХХ століття, що вплинули на формування сучасного уявлення про стереотип.

Людині притаманно створювати уявлення про те, чого вона боїться або чим вона захоплюється. Ці образи ніколи не залишаються абстрактними, люди сприймають їх як живі об'єкти та приписують їм характеристики, що відрізняють

їх від самих людей. Таки чином створюються стереотипи [13, 1985: 15; 14, 1991: 20].

Стереотипізація приваблювала науковців на протязі багатьох років, оскільки вона є суттєвою частиною повсякденної адаптації до соціального середовища, і водночас, є викривленням реальності, що заважає реально оцінювати людей (сприяє хибному формуванню враження) як унікальних, неповторних особистостей [30, 1994: XI]. Уявлення про стереотипи у ЗМІ і в загальному вжитку набули негативного забарвлення як усталені, незмінні образи (стереотипи), що виступають сурогатною заміною про живих, динамічних особистостей. Когнітивний підхід до вивчення цього явища частково змінив уявлення про стереотипи. З того часу в американській соціології стереотипізацію сприймають двозначно, як позитивне, раціональне явище і як негативне явище. Стереотипізація – це процес приписування людям характеристик на основі їхньої групової приналежності. Припустимо, наприклад, що ми віримо, що політики – неправдиві. Це уявлення, сприйняття особистості, що сформувалося на основі того, що ми ідентифікуємо їх як членів відповідної групи, і називається стереотипом [30, 1994: 1]. Стереотипи однієї групи, що поділяють члени іншої групи, називаються соціальними стереотипами [39, 1981: 144]. Наше ставлення до інших людей і наші почуття до них залежать від тієї соціальної групи, до якої вони належать. Хочемо ми того чи не хочемо, але ми оперуємо віруваннями про ту чи іншу соціальну групу і ці вірування впливають на наше спілкування з людьми, яких ми сприймаємо як членів групи [30, 1994: 1]. Це – необхідний процес ідентифікації тієї чи іншої людини, хоча він призводить до хибного трактування людської поведінки, характерних рис.

Висловлена вище думка має дві особливості. По-перше, сприймаючи ту чи іншу людину як члена якоїсь групи, ми тим самим ототожнюємо його або її з певними людьми (членами тієї самої групи) і вирізняємо з поміж інших (членів інших груп), сприймаючи його/її інакше ніж він або вона є. По-друге, сприйняття,

що базується на груповій приналежності, вміщує дискримінаційні цінності – ми маємо схильність вірити, що групи, до яких ми належимо кращі ніж ті, до яких ми не належимо. З точки зору такого підходу стерео типізація – це процес спрощення сприйняття дійсності, який дає змогу впливати на навколишню дійсність і в гірших своїх виявах є патологічним засобом для упередження і поганого ставлення [30, 1994: 2].

Функції стереотипів. Стереотипи є примітивною та обмеженою формою культурного розуміння, сприйняття та передачі інформації, яку слід сприймати у незмінному вигляді, проте недоліки та обмеження яких не слід недооцінювати [33, 2000: 2]. Розрізняють атостереотипи або внутрішньо групову ідентичність та гетеро стереотипи або зовнішньо групову ідентичність. Авто стереотипи, що визначають національну ідентичність певною мірою визначають і бачення інших, іноземців. Одним із типових стереотипів є уявлення про те, що іноземцям не можна довіряти [33, 2000: 3]. У багатонаціональному середовищі, із тенденцією до ускладнення та культурного розмаїття, у країні, де щоденні рішення ґрунтуються на урахуванні існування інших культур з різними правилами і пріоритетами, усталені стереотипи виконують захисну функцію, захищаючи від складного світу.

Таким чином вони виконують наступні функції:

1. Культурно-освітню, оскільки розповідають про культурні надбання;
2. Інформаційну, доносячи інформацію про культуру того чи іншого народу;
3. Інтерпретуючу, трактуючи та передаючи культурні особливості;
4. Ідентифікуючу, оскільки допомагають тій чи іншій особі ідентифікувати себе з певною спільнотою, не ототожнювати себе з іншою групою;
5. Оцінну, оцінюючи поведінку, традиції певної групи;
6. Стандартну, що допомагає спільноті спрощено сприймати навколишнє середовище;

7. Ригідності, незмінності, що заважає спільноті сприймати відмінності інших культур і унеможлиблює зміни власних поглядів на ті чи інші особливості культури;
8. Когнітивну, оскільки допомагають більше дізнатися про спосіб мислення певної групи / народу;
9. Прагматичну, оскільки слугують практичним інструментом повсякденного вжитку;
10. Економії, оскільки дають змогу економити зусилля;
11. Обмежувальну, встановлюючи межі культурних відмінностей та пом'якшуючи культурний шок;
12. Помічну, слугуючи інструментом першої допомоги у складній ситуації у чужій культурі;
13. Захисну, виконуючи роль протектора від складного світу.

Стереотипам притаманна негнучкість, ригідність, а їхній зміст не викликає сумнівів. Це те, що французький теоретик Роланд Барт приписував міфам: вони трактують історичні особливості розвитку як притаманне природі тієї чи іншої спільноти [4, 1973: 136]. Так від Другої світової війни німців до цього часу називають нацистами або фашистами, що не має відношення до нації загалом, а стосується лише ідеології окремої групи націонал-соціал-демократів під керівництвом Адольфа Гітлера. І цей імідж живий і до цього часу мусується в американських і британських кінофільмах, що передають по вихідних [33, 2000: 4].

Стереотипи пов'язані із сприйняттям. Маємо на увазі, що ми подобаємось один одному коли інший/інша сприймає нас. Ідеали та анти-ідеали відіграють основну роль у стереотипах, замість того, щоб бачити в стереотипах тільки негативне і позитивне, можливо корисніше і навіть краще сприймати їх як подвійне уявлення, яке може бути як позитивним, так і негативним [33, 2000: 7]. Культурне сприйняття *іншості* також сприймається двозначно, з одного боку ми

можемо сприймати людину як унікальну цінність, уособлення досконалості, а з іншого боку як страховиська, цілком негативно як загрозу нашій свободі тощо. З позитивної точки зору в іншій людині нам може подобатися щось, що близьке нам, ідеальний образ. Стереотипи вчать нас, розповідають нам про інших, але більшою мірою вони розповідають нам про нас самих, наші мрії, ідеали. І водночас про наші хвилювання і страхи [33, 2000: 9].

Стереотипи є разом з тим інструментами пізнання та взаємодії з іншими культурами, про які однак не слід забувати і які є викликом для тих хто ними користується. Їх слід розглядати ширше, а сприймати буквально та обмежено.

Ми послуговуємося стереотипами під час внутрішньо групового спілкування. Якщо хвилювання або тривога у групі зростає, то імовірно, що група буде частіше послуговуватися стереотипами під час спілкування. Унаслідок посилення тривоги спільнота інтерпретуватиме свій досвід у негативному світлі [15, 2000: 15].

Стереотипи виконують необхідні функції, оскільки дозволяють особистості спілкуватися зі світом, який є надто складним за своєю структурою. Вони дають змогу економити зусилля та увагу, і повна відмова від стереотипів збіднює життя людини.

Історичні передумови вивчення стереотипів. У. Ліппману належить провідна роль у вивченні стереотипів, яке бере початок із публікації його книги у 1922 році [27, 1922]. Стереотипи, з його точки зору, – вибрані, самодостатні та етноцентричні ідеї, які є частковою і неадекватною репрезентацією світу. Частковими вжито у значенні неповними і упередженими. Було зазначено й інші недоліки [27, 1922: 72]. Стереотипи є захисним засобом, який виправдовує позицію тієї чи іншої особистості, і обмеженість якої виключає об'єктивне, збалансоване розумне пояснення. Вони є стійкими, незмінними ідеями, нечутливими до змін реальності [27, 1922: 65]. Вони є узагальнюючими, перебільшеними образами, що не піддаються варіативності і заперечують будь-яке

особистісне ставлення. Сам У. Ліппман, не схвалюючи стереотипи, стверджував, що вони не є заміником індивідуального розуміння і сприйняття навколишнього світу.

Після У. Ліппмана концепції стереотипів були розвинуті у двох сферах, таких як комунікація та суспільна психологія. У медіа дослідженнях побутувала теорія комунікації як лінійного процесу, що має місце між відправником повідомлення і отримувачем. ЗМІ сприймали як такі, що маніпулюють суспільною думкою, яка легко піддається пропаганді, стерео типізації і міфологізації. Біхевіоризм перегукувався з теорією масового суспільства, що складалося з ізольованих особистостей, а тому вразливих до постійного недійсного впливу через ставлення і вірування [31, 2001: 69].

Історія розвитку наукової думки у дослідженні стереотипів. Перше суттєве соціально-психологічне дослідження стереотипів було проведено Катцом і Брейлі [21, 1933; 22,1935], кількома роками пізніше, після публікації книги У. Ліппмана. Мета дослідження полягала в тому, щоб дослідити зв'язок між стереотипами і упередженнями (невиправданими негативними реакціями на представників інших груп). Результати дослідження засвідчили високий рівень тотожності у суб'єктивних стереотипних образах. Науковці дійшли згоди, що стереотипи є суспільним уявленням, яке виникло внаслідок упередженого впливу тих чи інших суспільних явищ і які не ґрунтуються на реальній основі [21, 1933: 288]. Для Катца і Брейлі, упередження і стереотипи нерозривно пов'язані. Вони вважають, що стереотипи забезпечують інформацію про групи, слугуючи базою для упередженої емоційної реакції. Ця точка зору була широко підтримана науковцями. Пізніше ця думка знайшла своє підтвердження у дослідженнях Катца і Шенка [23, 1938: 89]. На їхню думку колективні уявлення є перепорою з якою зустрічаються люди, сприймаючи інші культури. Зміст цього явища полягає в тому, що через призму стереотипу або колективного уявлення, людина бачить подібність в природі або суспільстві, якої насправді не існує. Стереотип - це незмінне утворення,

конструкт, який узагальнює різні типи досвіду, підганяючи їх під один зразок на основі мінімальної або навіть хибної подібності. Особливість цього процесу полягає в тому, що людина може дотримуватись суперечливих і абсурдних поглядів водночас [23, 1938: 89]. Як наслідок досліджено Д. Катца і Р. Шенка, уявлення про стереотипи асоціювалися з намаганнями зрозуміти упередження.

Так, Катц і Брейлі проаналізували яким чином процеси стереотипізації призводять до расової упередженості. У вступі до своєї праці 1935 року вони зазначили, що дослідження упередження має стосуватися і базових механізмів, загальних чинників і процесів, що лежать в основі упередження [22, 1935: 183]. Їхні погляди піддали нещадній і несправедливій критиці за перебільшену увагу до змісту і процесів формування стереотипних уявлень [див. дет. 7, 1971; 3, 1981]. Подальші дослідження в руслі теорії Катці і Брейлі були спрямовані на те, щоб застосувати їхній аналіз до вивчення фундаментальних основ природи стереотипів. Одним із аспектів, який ґрунтовно дослідили, був аспект сталості, незмінності стереотипу. Ця думка була однією з ключових у доробку У. Ліппмана. З цією ідеєю перегукується етимологія слова *стереотип*, оскільки грецьке слово *stereos* означає твердий або міцний. Цей термін початково використовували у друкуванні, в якому під стереотипом розуміли вилиту із металу пластину для того, щоб друкувати копії одного і того ж самого тексту [30, 1994: 15].

Подальші дослідження цього явища відбивали різні підходи до природи стереотипу. Так, Мейс (1943) пояснював стереотипи як квазі-патологічні уявлення, стверджуючи водночас, що в них поєднуються когнітивні та емоційні фактори, що розкривають і спотворюють правду. Гіпотеза “зерна правди” набрала сили на основі низки досліджень, що схиляють до думки про те, що стереотипи є досить чутливими до змін у міжнародних відносинах, зокрема ті, що були сформовані другою світовою війною [напр., 8, 1951; 29, 1943]. Ця гіпотеза підтверджує ідею про те, що стереотипи вміщують якісь важливі риси, типові для тієї чи іншої групи [див. дет. 40, 1949: 284].

Деякі дослідження були присвячені ролі та впливу міжнародних конфліктів на формування та зміни стереотипів [див. дет. 29, 1943].

Вивчаючи питання стереотипів, Буханан дійшов висновку, що стереотипи, можливо, гнучкіші ніж про них думають [8, 1951: 526]. Його висновок ґрунтувався на дослідженні стереотипів американців про росіян. Результати його дослідження свідчать, що стереотипи про росіян змінилися суттєво між 1942 і 1948 роками в контексті погіршення післявоєнних стосунків. У 1948 американці сприймали росіян як менш сміливих і працьовитих та більш жорстоких, підступних і самозакоханих. Протро і Мелікян (1955) поділяли таку ж позицію з огляду на власне дослідження, проведене в університеті Бейруту. Вони досліджували зміни стереотипів арабських студентів як результат зростаючою кількості американців у місті. Стереотипи про американців суттєво змінилися, їх сприймали як комунікабельних, поверхневих водночас приписуючи їм раніше існуючі риси, такі як багаті та працьовиті.

В 50-х роках виокремлюються два напрями в дослідженнях стереотипів. Частина дослідників продовжувала вивчати недоліки стереотипів [6, 1950; 19, 1950; 24, 1950; 25, 1951], в той час як інша частина піддала сумнівам існуючу точку зору [26, 1951]. Шеріф та його колеги висунули іншу теорію, згідно з якою стереотипи слугують для відображення явища між групових стосунків [35, 1967]. Він навів переконливі свідчення на користь цієї думки. Дослідивши поведінку хлопців у літніх таборах, він виявив, що стереотипи, яких дотримувалися ворогуючі групи зазнавали змін, ставали позитивними в тому випадку, коли стосунки між цими групами розвивалися.

Подібні ідеї висловив Фішман і Вінек (1956, 1957). Фішман стверджував, що стереотипи дійсні у тому випадку, коли вони відображають природу взаємодії між групами, що мають сформовані стереотипні уявлення і групами, що створюють такі уявлення [12, 1956: 60], в той час як Вінек припускав, що стереотипи репрезентують істинні відносини між людьми (соціальні стосунки) [41, 1957: 239].

Суттєве значення цієї роботи полягає в тому, що стереотипи не були за своєю природою ні ірраціональними ні поганими.

Сінха і Упадайя [36, 1960] розглянули етнічні стереотипи індійських студентів за період 11ти місяці 1959 року, на протязі якого виник конфлікт між Індією і Китаєм. Тільки незначні зміни спостерігали в стереотипах груп, які не були задіяні в обговорення конфлікту. Хоча, якщо раніше китайців сприймали як релігійних, працюючих, привітних, прогресивних і чесних, то після конфлікту їм почали приписувати такі характеристики як агресивні, підступні, егоїстичні, ворожі і жорстокі. Науковці дотримувалися думки, що відсутність змін стереотипів свідчить про сталість, незмінність стереотипних уявлень. Науковці дійшли висновку, що китайсько-індійський прикордонний конфлікт несуттєво вплинув на стереотипи університетських студентів. Таким чином, групові стереотипи не піддаються змінам. Їхні зміна вимагає надзвичайних місцевих або світових подій [36, 1960: 35]. Подібну думку висловлювали й інші науковці [див. напр. 18, 1954: 1022].

Підсумовуючи зазначені вище дослідження, стає очевидним, що зміна стереотипу є продуктом особливих видозмін у між групових стосунках [35, 1967]. І навпаки, де стосунки на протязі часу характеризувалися стабільністю, там спостерігали незначні або взагалі були відсутні будь-які зміни змісту стереотипу. Як і стверджував Фішман що, якщо стереотипи слугують для того, щоб відображати або раціоналізувати між групові стосунки, то марно очікувати, що вони зміняться, якщо інші елементи між групових стосунків є незмінними. Це твердження тоді пояснює, чому Сего [34, 1947], Протро і Мелікян [32, 1955] і Сінга та Упандхая [36, 1960] не знайшли свідчень зміни стереотипів груп, що не стосувалися якихось конфліктів.

Подальші дослідження підтвердили висловлену думку [див. 9, 1963 а; 10, 1963 б]. Дотримуючись наукової концепції Катца-Брейлі, Даєб дізнався, що зміст стереотипу різнився суттєво в залежності від кількості і типів груп, яким

приписували певні риси арабсько-мусульманські студенти в університеті Бейруту. В попередньому дослідженні 1963 року [9, 1963 a], американців описували в більш позитивному світлі, більш демократичними ніж поверхневими і якщо вони йшли зразу за росіянами ніж німцями. Стереотипи про французів і англійці також змінювалися, якщо їх розглядали відразу ж за алжирцями і єгиптянами. У своєму другому дослідженні [10, 1963b], Даєб результат такої маніпуляції був очевидніший. У першому випадку розглядали 13 груп, а в другому тільки 5, четверо з яких були непопулярні. Французів сприймали у більш позитивному світлі у другому випадку ніж у першому. А стереотипи непопулярних груп були також більш сприятливі у другому випадку ніж у першому. Ці дослідження і привернули увагу науковців до іншого аспекту стерео типізації, такого як чутливість стереотипів до специфіки контексту їхнього формування.

Стереотипи не тільки змінюються як наслідок певних суспільних подій (наприклад війни), але на них також впливає загальний контекст в якому ці події і відносини сприймаються. Дослідження Даєба наводять на думку про те, що стереотипи не є результатом сталих упереджень, а виступають контекстно-залежними твердженнями про між групові відносини на які можуть впливати низка між групових порівнянь. У світлі цих досліджень стає зрозумілим той факт, що стерео типізація є процесом, який передбачає порівняння і контекстуальну варіативність. Деякі дослідники переглянули підходи і до методології. Так, Ерліх і Рінехарт стверджували, що концепція Катца-Брейлі базувалася на твердженні про те, що упередження і між групова ворожість є більш надуманими ніж вони існують насправді [11, 1965: 574].

Окрім зазначених вище, науковці досліджували й інші явища, пов'язані зі стереотипами. На початковому етапі теорії упередження сприймали як такі, що були релевантними до стерео типізації. На думку науковців ці явища були взаємозамінними [див. 22, 1935: 191; 3, 1981]. Ці теорії типово уособлювали негативне уявлення про стереотипи і стереотипізацію. У науковому доробку

“Авторитарна особистість ” Адорно, Френкель-Брунсвік, Левінсон і Санфорд стверджували, що стереотипні уявлення є продуктом когнітивних процесів типових для людей, позбавлених терпимості (авторитарних особистостей). Дослідження в такому руслі спрямоване на те, щоб описати особливі людські риси, такі як нетерпимість до двозначності, розумову жорсткість, обмеженість, які характеризують певний тип людей і пояснюють небажані риси стереотипів [1, 1950]. Однак, не всі дослідження стерео типізації як аспекту упередження проводилися у цьому напрямі. Гордон Оллпорт в своєму доробку “Природа упередження” (1954), досліджують межі в яких процес категоризації задіяний до формування упередження. Науковець вважав стереотипи недосконалими, оскільки вони перебільшували властивості категорій з якими вони асоціювалися. Окрім того, він чітко розмежовував раціональні та ірраціональні категорії, які асоціював із поведінкою толерантних і упереджених людей. Він здійснив суттєвий теоретичний крок уперед, припустивши, що упередження могло виникнути внаслідок нормальних процесів, але його аналіз містив очевидну суперечність. Припускалося, що процеси категоризації, імпліковані у стереотипах, були необхідно (суттєво) раціональні. Проте, їхня раціональність була випадковою по відношенню до характеру індивідуального носія стереотипу [1, 1950; 5, 1985].

Інтерес до вивчення стереотипів почав зростати з моменту виходу в світ доробку Г. Теджфела “Когнітивні аспекти упередження” у 1969 році [38, 1969]. Одна з ключових ідей цього науковця полягала в тому, щоб дослідити як соціальні фактори впливали на психологічні процеси формування уявлень. На початку 60-х було проведено дослідження, в якому розглянуто процеси акцентуації, тобто перебільшення відмінностей і подібностей між категоріями [37, 1963a]. Досліджуючи стереотипи, Г. Теджфел публікує свою наступну наукову працю, в якій він, як власне сам висловився, було зроблено акцент на важливості адаптивно-когнітивного функціонування людини в ході формування упередження [38, 1969: 96]. Результати його досліджень примусили науковців переосмислити

явище стерео типізації. Г. Теджфел зумів сформуванати нове уявлення про стереотипи як про продукт нормальних когнітивних процесів притаманних усім людям, хоча він і дотримувався думки про те, що стереотипи є недосконалими уявленнями, жорсткими (незмінними) за своєю природою, у яких відсутні будь-які індивідуальні особливості. Його доробок вважають революційним, оскільки він має певні наслідки для розвитку наукової парадигми. По-перше, змінився напрямок наукових досліджень стереотипів, акцент змістився з аналізу змісту стереотипу на дослідження процесу стерео типізації. По-друге, стереотипи більше не сприймалися як патологічні явища, а як наслідок нормальних когнітивних процесів. По-третє, як наслідок зазначених змін, сформувався методологічний апарат експериментальної психології. По-четверте, ці досягнення привели до суттєвої зміни і зростаючої кількості досліджень стереотипів [3, 1981].

Широта дослідження стереотипів з соціально-когнітивної точки зору вражає. Зокрема, метою таких досліджень був глибинний когнітивний аналіз [17, 1986: 153; 16, 1981с: 347; 3, 1981: 31]. Основа такого дослідження полягала в тому, щоб виявити і дослідити когнітивні процеси відповідальні за певні особливості процесу стереотипізації. Стереотипізація сприймається як приклад викривлення сприйняття, як необхідне зло, оскільки ідеальна ситуація, в якій все сприйняття ґрунтується на індивідуалізованій інформації, визначається певними обмеженнями функціонування людського мозку.

За останні п'ятнадцять років у дослідженнях стереотипів домінує когнітивний аналіз, який критикують соціологи, Гофман і Херст (1990). Вони підкреслюють, що небажання досліджувати питання зв'язку між стереотипізацією і реальністю є спробою уникнути розгляду змісту стереотипізації. Стереотипи належать до класу схемат, які загалом мають на меті репрезентувати навколишню дійсність, навіть якщо вони можуть дати спрощений варіант такої реальності [20, 1990: 197].

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в аналізі політичних стереотипів та їхнього впливу на діяльність американських політиків.

Література

1. Adorno, T.W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D.J. and Sanford, R.N. The Authoritarian Personality. – New York: Harper, 1950. – 493 p.
2. Allport, G.W. The Nature of Prejudice. – Cambridge, MA: Addison Wesley, 1954. – 537 p.
3. Ashmore, R.D. and Del Boca, F.K. Conceptual approaches to stereotypes and stereotyping // In D.L. Hamilton (Ed.) Cognitive processes in stereotyping and intergroup behavior. – Hillsdale, N.J.: Erlbaum, 1981. – P. 1-35.
4. Barthes Roland. Mythologies / trans. A. Lavers. – London: Oxford University Press, 1973. – 250 p.
5. Billig, M. Prejudice, categorization, and particularization: From a perceptual to a rhetorical approach // European Journal of Social Psychology. – # 15. – 1985. – P. 79-103.
6. Bogardus, E.S. Stereotypes versus sociotypes // Sociology and Social Science Research. – # 34. – 1950 – P. 286-291.
7. Brigham, J.C. Ethnic stereotypes // Psychological Bulletin. – # 76. – 1971. – P. 15-38.
8. Buchanan, W. Stereotypes and tensions as revealed by the UNESCO International Poll // International Social Science Bulletin. – # 3. – 1951. – P. 515-528.
9. Diab, L.N. Factors affecting studies of National stereotypes // Journal of Social Psychology. – # 59. – 1963. – P. 29-40.(a)
10. Diab, L.N. Factors determining group stereotypes // Journal of Social Psychology. – # 61. – 1963. – P. 3-10.(b)
11. Ehrlich, H.J and Rinehart, J.W. A brief report on the methodology of stereotype research // Social Forces. – # 43. – 1965. – P. 564-575.
12. Fishman, J.A. An examination of the process and function of social stereotyping // Journal of Social Psychology. – # 43. – 1956. – P. 27-64.
13. Gilmann, L. Sander. Difference and Pathology: stereotypes of Sexuality, Race and Madness. – Ithaka, NY: Cornell University Press, 1985. – 185 p.
14. Gilmann, L. Sander. Inscribing the Other. – Lincoln, Nebraska, and London: University of Nebraska Press, 1991. – P.1-27. 372 p.
15. Greenland Katy. ‘Can’t live with them, can’t live without them’: stereotypes in international relations // Stereotypes in contemporary Anglo-German Relations / ed. by Reiner Emig. – New York: St. Martin’s Press, 2000. – P. 15-30.
16. Hamilton, D.L. Cognitive processes in stereotyping and intergroup behavior. – Hillsdale, N.J.: Erlbaum, 1981. – P. 333-353 (370 p)
17. Hamilton, D.L. and Trolie, T.K. Stereotypes and stereotyping: An overview of the cognitive approach // In J.F. Dovidio and S.L. Gaertner (Eds) Prejudice, discrimination, and racisms. – New York and Orlando, FL: Academic Press, 1986. – P. 127-163.
18. Harding, J., Kutner, B., Proshansky, H. and Chein, I. Prejudice and ethnic relations. // In G. Lindzey (Ed.) Handbook of social psychology. – Vol. 2. – Cambridge, MA: Addison-Wesley. – 1954. – P. 1001-1061.
19. Hayakawa, S.I. Recognizing stereotypes as a substitute for thought // A Review of General Semantics. – # 7. – 1950. – P. 208-209.
20. Hoffman, C. and Hurst, N. Gender stereotypes: Perception or rationalization? // Journal of Personality and Social Psychology. – # 58. – 1990. – P. 197-208.
21. Katz, D. and Braly, K. Racial stereotypes of one hundred college students / Journal of Abnormal and Social Psychology. – # 28. – 1933. – P. 280-290.
22. Katz, D. and Braly, K. Racial prejudice and racial stereotypes. – Journal of Abnormal and Social Psychology. – # 30. – 1935. – P. 175-193.
23. Katz, D. and Schanck, R.L. Social Psychology. – New York: Wiley, 1938. – 700 p.

24. Klineberg, O. Tensions affecting international understanding // *Social Science Research Council Bulletin*. – Vol. 62. – 1950, New York. – 227 p.
25. Klineberg, O. The scientific study of national stereotypes // *International Social Science Bulletin*. – # 3. – 1951. – P. 505-515.
26. Laviolette, F. and Silvert, K.H. A theory of stereotypes // *Social Forces*. – # 29. – 1951. – P. 257-262.
27. Lippman, W. *Public opinion*. – New York: Harcourt Brace, 1922. – 422 p.
28. Mace, C.A. National stereotypes: Their nature and function // *Sociological Review*. – # 35. – 1943. – P. 29-36.
29. Meenes, M. A comparison of racial stereotypes of 1935 and 1945 // *Journal of Social Psychology*. – # 17. – 1943. – P. 327-336.
30. Oakes, Penelope J., Haslam, S. Alexander, Turner, John C. *Stereotyping and Social Reality*. – Oxford: Oxford University Press; Blackwell, 1994. – 255 p.
31. Pickering Michael. *Stereotyping. The Politics of Representation*. – New York: Palgrave, 2001. – 246 p.
32. Prothro, E.T. and Melikian, L.H. Studies in stereotypes: Familiarity and the kernel of truth hypothesis. // *Journal of Social Psychology*. – # 41. – 1955. – P. 3-10.
33. Reiner Emig. Introduction: contemporary Anglo-German relations // *Stereotypes in contemporary Anglo-German Relations* / ed. by Reiner Emig. – New York: St. Martin's Press, 2000. – P. 1-14.
34. Seago, D.W. Stereotypes: Before Pearl Harbour and after // *Journal of Social Psychology*. – #23. – 1947. – P. 55-63.
35. Sherif, M. *Group conflict and co-operation: Their social psychology*. – London: Routledge and Kegan Paul, 1967. – 263 p.
36. Sinha, A. K.P. and Upadhaya, O.P. Change and persistence in the stereotypes of university students toward different ethnic groups during Sino-Indian border dispute // *Journal of Social Psychology*. – # 52. – 1960. – P. 31-39.
37. Tajfel, H. and Wilkes, A.L. Classification and quantitative judgment // *British Journal of Psychology*. – # 54. – 1963. – P. 101-114 (a).
38. Tajfel, H. Cognitive aspects of prejudice // *Journal of Social Issues*. – # 25. – 1969. – P. 79-97.
39. Tajfel, H. *Human Groups and Social Categories*. – New York: Cambridge University Press, 1981. – P. 144-167. 369 p.
40. Vinacke, W.E. Stereotypes among national-racial groups in Hawaii: A study in ethnocentrism // *Journal of Social Psychology*. – # 30. – 1949. – P. 265-291.
41. Vinacke, W.E. Stereotypes as social concepts // *Journal of Social Psychology*. – # 46. – 1957. – P. 229-243.

Назва: Актуальні питання дослідження стереотипів

Стаття присвячена аналізу дослідження стереотипів на діахронному зрізі. Описано основні етапи та особливості наукових теорій, пов'язаних з дослідженням стереотипів. Висвітлено основні аспекти та функції стереотипів на сучасному етапі.

Vital Issues in the Process of Stereotype Studying

The article is devoted to analysis of stereotype studying in diachronic way. The main stages and nuances of academic theories, connected with stereotype studying have been described. Major aspects and functions of stereotypes nowadays have been highlighted.